

dami, potom zachovanie potrebnej rovnováhy v občianskom živote atď., je nevyhnutne potrebné, aby sa bral slušný ohľad na jeho mužov, zvlášte právnických vzdelaných.

Sotva sa teda mýlime, keď sa opovažujeme tvrdiť, že u nás pozatým práve na tomto poli a práve tí najosvedčenejší národovci, jestli jim len i na potrebnej spôsobilosti nebude chybovať, budú mať tie najkrajšie výhľady a že sa jim taká postać dostane v občianskom živote, na ktorej budú môcť svoje sily čo najprospernejšie venovať a vynakladať k pozdvihnutiu a zveľadeniu národa svojeho.

A preto drahí bratia, slovenskí mladíci, Vy nádeja svojego a nášego národa! jestli chcete, aby sa vyplnila naša vrúca túžba strany slovenskej právnickej akademie, jestli chcete, aby sa u nás v našom milom rodisku slovensky úradovalo, aby sa na našom Slovensku právo a slovo skutkom stalo, zvlášte, keď už i Matica naša rozprestrela starosť svoju nad Vami, uzavretím a vypísaním už pre tento školský rok štipendií² pre štyroch učencov k istému stavu sa už pripravujúcich, so zvláštnym ohľadom na právnikov, oddávajte sa, a to čo najpočetnejšie vedám právnickým. Lebo len taktó, keď budeme mať totižto i v oboru tomto vzdelaných a odchovaných našincov, možno nám dosiahnuť naše želania a prísť v úžitok, milostivým bohom nám daných a najvyšším slovom panovníckym už toľkoraz potvrdených a zabezpečených práv našich.

112

Článok Jána Mallého-Dusarova „Zásadné dorozumenie“.

Uverejnili PbV, roč. IV, č. 13. Budín 12. februára 1864. Uverejňujeme len tretie, posledné pokračovanie tohto článku.

Autor sa zaoberá deviatimi stanoviskami k riešeniu národnostnej otázky v Uhorsku namiesto pôvodných dvoch, ktoré jestvovali pri jej nastolení.

Takým hľa vývinom na miesto tých dvoch stanovisk, ktoré od prvopočiatku nášego národného boja panovali, máme teraz deväť rozličných. A v tomto leží podrobný rozdiel medzi predošlou a terajšou dobou. Bo keď predošlá doba len dve docela protivné stanoviská mala (nadvládu a rovnoprávnosť), terajšia doba má jich deväť, ktoré si nie sú viac úplne protivné, ale podľa istých stupňov jedny odchyľujú sa viac lebo mieň od seba, druhé naopak viac (alebo mieň) zrovnávajú sa vospolok.

Táto miešanina rečených deväť stanovisk je zvláštna známka terajšej doby, a z tejto miešaniny pochodí tá neurčitosť rozličných pomerov a ten zmätok, ktorý javí sa všade a i medzi našimi národovcami, tak že sa kolotáme od jednej myšlienky k druhej, od jedného návrhu k druhému a nevieme, na čom by sme sa mali predca už raz ustáliť, čoho sa konečne chytiť a odkiaľ počať.

A tento všeobecný zmätok nepominie ani nemôže pominúť, dokiaľkoľvek nebude vzájomný pomer týchto deviatich stanovisk zreteľne objasnený. Bo len z tohoto objasnenia mohlo by vysvitnúť, ktoré stanovisko má pre nás v terajšom čase najbližšiu a práve preto najväčšiu cenu?

² Matica slovenská zriadila roku 1863 štyri štipendiá, a to po 500 zl. pre študentov práv.

Pre nás totiž len to stanovisko má teraz opravdivú praktickú cenu, ktoré by sme zaraz zaujať mohli.

Objasníme si teda tento vzájomný pomer rozličných stanovísk.

Posledný snem vystavil nasledujúce stanoviská:

1. Stanovisko maďarskej národnej nadvlády, uznávajúc v Uhrách len jeden maďarský národ.

2. Stanovisko občianskej rečovej rovnoprávnosti pre jednotlivé obce s trojakým obmedzením, totiž z ohľadu na krajinskú správu, z ohľadu na dopisovanie s inými obcami a z ohľadu na daktorých jednotlivcov v obci.

3. Stanovisko občianskej rečovej rovnoprávnosti pre jednotlivé osoby bez obmedzenia.

Toto druhé a tretie stanovisko bolo pred r. 1848 nemožné, a nárada posledného snemu¹ tým práve rúzni sa od predošlého zákonodarstva, že tieto dve stanoviská uznáva.

Posledný krajinský snem nemohúc spierať sa rovnoprávnosti doprosta a úplne, nechtiac ju však ani úplne uznať, nemohúc teda ani na celistvom stanovisku úplnej nadvlády udržať sa, a nechtiac ani na celistvé stanovisko úplnej rovnoprávnosti prejsť, volil radšie pochop a právo rovnoprávnosti rozdrtiť na národnú a rečovú rovnoprávnosť. Národné právo zachovať celkom pre seba, rečovú rovnoprávnosť však povolil nám dvojou výmerou, a síce pri jednotlivých osobách celkom, ale pri obciach a municipiach len z polovice.

Povážime-li toto rozdelenie rovnoprávnosti len v zásade (v myšlienke), nemožno mu odoprieť istež poslušnosti. Bo pri prvej dve krajnie otázky založené sú na doterajších celistvých stanoviskách, v prosrednej schádzajú sa tieto obidve tak, že pri nej pol toho a pol toho panuje. Pri národe žiadna rovnoprávnosť, pri jednotlivých osobách žiadna nerovnoprávnosť, pri obciach a municipiach pol rovnoprávnosti a pol nerovnoprávnosti.

Ale my nežiadame rovnoprávnosť len pre zásadu (myšlienku), lež pre život, a z tohto životného ohľadu nám rečené rozdelenie nevystačuje, preto že do života obcí uvádza protimlúvu a život národný neuznáva.

Ale ponač považovať možno národ z trojakého stanoviska, jakožto celok, jakožto rozdelený na obce a ešte viac rozdelený na jednotlivcov, môžeme i my tieto tri stanoviská vystaviť. A ponač sa nám zvlášte jedná alebo o ďalšiu borbu proti tomu alebo o spokojnosť s tým, čo krajinský snem narádzal, preto sme skutočne prinútení tieto tri stanoviská tiež vystaviť.

A tak teda z našej strany povstáva

4. Stanovisko (ktoré sme my od prvopočiatku zastávali a voždy zastávať budeme) úplnej národnej rovnoprávnosti, skutočne previesť sa majúcej.

Toto stanovisko je doprosta protipostavené hore udanému prvému. Ale na čo zvlášte pozorovať načim, že tamto prvé a toto štvrté sú si protipostavené životnou skutočnosťou, bo tamto prvé požaduje skutočnú národnú nadvládu v živote, toto štvrté požaduje skutočnú národnú rovnoprávnosť v živote. Týmto sa delia tieto dve stanoviská od siedmeho (o ktorom nižšie), ktoré túto rovnoprávnosť vyslovuje len v zásade.

Lež v tomto našom najvyššom stanovisku sú obsažené i dve nižšie, ktoré sa podobajú 2. a 3. podľa snemového rozvrhu, totiž:

¹ T. j. snemu, ktorý zasadal roku 1861 a chcel meritórne sa zaoberať riešením národnostnej otázky, ako naznačuje aj návrh vypracovaný jeho osobitným národnostným výborom.

5. Stanovisko občianskej rečovej rovnoprávnosti pre jednotlivé obce, a

6. Stanovisko občianskej rečovej rovnoprávnosti pre pojedinné osoby.

Avšak toto naše piate rúzni sa od hore udaného tým, že tamto druhé obmedzuje rečovú rovnoprávnosť obcí, jakožto obcí, trojakým spôsobom. Bo podľa tamtoho druhého ponecháva sa krajinskej správe právo požadovať obecné zápisnice v maďarskej reči, nakladá sa obciam s inými obcami dopisovať v krajinskej vraj reči maďarskej, a i jednotlivým osobám povoľuje sa oproti celej obci požadovať zvláštne zápisnice pre seba v tej reči, v ktorej chcú.

Lež naše šieste stanovisko (o rovnoprávnosti pojedinných osôb) zrovnáva sa úplne s hore udaným tretím.

Krem týchto šiestich stanovísk vyplývajú podobne tri zo štátoprávnych zásad, pre ústavu celého mocnárstva platných, a i z týchto troch prvých dve sú v mnohom ohľade rúzné od udaných šiestich. Je totiž:

7. Stanovisko národnej rovnoprávnosti vyslovenej v zásade.

Toto stanovisko je prvému (o maďarskej národnej nadvláde) doprosta protipostavené, naopak zhoduje sa so štvrtým (o našej národnej rovnoprávnosti). Ale s týmto štvrtým zhoduje sa len v zásade. Ono súc vystavené Najjasnejším kráľom uhorským a spolu cisárom rakúskym v jednej osobe pre jeho celé mocnárstvo, má vlastne dvojú tvárnosť. V Uhrách nemôže byť zavedené skutkom, dokiaľ snem nepristane na zákony, ktoré by ho uviedli v skutok. Keby tedy snem takýmto zákonom urputne odporoval, nemohla by sa uviesť naša úplná národná rovnoprávnosť v živote skutkom. Avšak i na tento prípad ostala by predca táto rovnoprávnosť právneplatná v zásade, jakožto slávne vyslovená vôľa Najjasnejšieho uhorského kráľa, ktorá vôľa podľa našej krajinskej ústavy je tak mocná a vážna, že za pol zákonodarstva platí.

Krem toho je táto zásada národnej rovnoprávnosti z Najvyššieho prestolu vyslovená pre celé mocnárstvo, a tak teda viaže spolu i vysokú vládu mimouhorskú. Z čoho nasleduje, že kedykoľvek táto mimouhorská vláda alebo vysoké osoby zastupujúce záujmy celého mocnárstva príjdu do styku s vládou ustanovenou pre Uhry, alebo s jednotlivými uhorskými národami a obcami, ba i s jednotlivými osobami našej vlasti, povinné budú podľa Najvyššej cisárskej vôle zjednať tejto zásade i skutočnú platnosť.

Tým činom vidieť, že toto stanovisko, vyplývajúce z ústavného života celého mocnárstva, má i pre nás veľkú významnosť a môže nám viac lebo mieň dakedy rozhodne slúžiť k prospechu.

A i toto jakožto najvyššie stanovisko obsahuje v sebe dve nižšie, totiž:

8. stanovisko občianskej rečovej rovnoprávnosti pre jednotlivé obce, a

9. stanovisko občianskej rečovej rovnoprávnosti pre pojedinné osoby.

Z ohľadu na toto ôsme stanovisko nie je ešte dosiaľ vedomo, nakoľko ono rúzniť sa má od vyššie udaného druhého (maďarského), nakoľko zrovnávať sa s (naším) piatym. Táto otázka je pre nás dôležitá.

Bo keby podľa snemovej nárady mali obecné zápisnice posielat' sa krajinskej správe v reči maďarskej, tak by naša rovnoprávnosť veľmi málo znamenala. Je však viac než pravdepodobné, že v ostatnom mocnárstve takýto výklad rovnoprávnosti pri obciach nebude možný. Bo aby v Čechách, v Italii, v Bukovine, v Benátsku a v južnom Tyrolsku všetky obecné zápisnice sa posielali krajinskej správe v reči nemeckej nedá sa pri dosť malej samostatnosti obcí myslieť.

Krem toho nedá sa myslieť, aby rozsúdna viedenská vláda alebo daktorý iný snem krajinský mimo Uher zákonom ustanovili právo, dľa ktorého by každý jednotlivec, čo i sám, mohol požadovať oproti celej obci zvláštnu zápisnicu pre seba. Z tohoto

ohľadu aspoň bude stanovisko rečovej rovnoprávnosti v obciach pre celé mocnárstvo dojista iné, nežli ho požaduje nárada posledného uhorského snemu.

Podľa tohoto prehľadu vystavených v našej dobe deväť rozličných stanovísk vidieť, že medzi všetkými najviac rúžna sa medzi sebou prvé, štvrté a siedme.

Prvé zastáva maďarskú národnú nadvládu, siedme zastáva národnú rovnoprávnosť v zásade, štvrté zastáva tú istú rovnoprávnosť v skutočnom uživotvorení. Stojá teda zo troch súrodých stanovísk dve proti jednému, totiž stanoviská zásadnej a skutočnej rovnoprávnosti proti maďarskej nadvláde, tak že táto prehlasovaná a premožná nevládze sa viac v rýdzej úplnosti udržať, a preto počal skutočne posledný krajinjský snem uchylovať sa od nej aspoň v rečovom ohľade. A toto ustanovenie muselo by byť tým väčšie, čím užšie a tuhšie spojili by sa proti nej tie dve druhé rovnoprávne stanoviská.

Prvým stupňom tejto nadvlády zrodilo sa na maďarskej strane stanovisko občianskej rečovej rovnoprávnosti. Ale nechtiac ani toto povoliť v celom objeme, rozdrtila ho maďarská stránka ešte na dvoje: jedno pre obce, jedno pre osoby. A pretože obec skutočne stojí v prosredku medzi národom a jednotlivcami, postávajú oproti druhému maďarskému stanovisku dve súrodé, jedno z našej strany (5.) a jedno celomocnárske (8).

Keby podľa tohoto 8. pre celé mocnárstvo platného stanoviska bolo už teraz dosť zrejme, v jakom postavení budú obce ostatných korunných zemí ku krajinjským patričným vrchnostiam z ohľadu na svoje zápisnice, mohli by sme popredu s istotou určiť, že budúci krajinjský snem dobrovoľne bude musieť ustúpiť od svojho druhého stanoviska a privoliť k tomu, aby každá obec zápisnicu nielen vo vlastnej reči viesť, ale i v tej istej reči krajinjskej správe podal smela, a aby žiadon jednotlivec nemohol sa protivíť celej obci. Ale pretože vec táto v ostatných krajinách ešte nie je úplne istá, preto nemožno v tomto ohľade ani v našom budúcom sneme povedať dačo dopredu s úplnou istotou.

Úplná istota panuje teraz len v jednom, že totiž tretie, šieste a deviate stanoviská sú si úplne rovné, a tak že všetky stránky uznávajú úplnú rečovú rovnoprávnosť pojedinných osôb.

113

„Slovo o uzavretí Slovenskej matice v záležitosti spisovnej reči.“

Uverejnili PbV, roč. IV, č. 77. Budín 22. septembra 1864.

S konečnou platnosťou rozhodlo o štúrovskej spisovnej slovenčine až valné zhromaždenie Matice slovenskej v auguste 1864. Malo všetky predpoklady nielen takto rozhodnúť, ale aj svoje rozhodnutie uplatniť vo svojej vydavateľskej činnosti. Okrem toho toto rozhodnutie malo aj dôležitý politický význam, lebo pomáhalo zjednotiť na dva tábory rozčesnutých Slovákov, a preto ho treba hodnotiť ako kladný prínos pre národovtorný proces Slovákov. V tomto zmysle hodnotí matičné rozhodnutie aj neznámy autor.